

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ЦЕНТР ДЕМОКРАТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА»

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

Матеріали I науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД»**

19 червня 2013 року

*За підтримки Відділу преси,
освіти та культури Посольства США в Україні*

Острого

УДК 37.0:32(082)

ББК 74

А 43

Члени української редакційної колегії:

Пасічник І.Д. – доктор психологічних наук, професор, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Колодій А.Ф. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри політичних наук та філософії Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;

Дем'янчук О.П. – доктор політичних наук, завідувач кафедри політології Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Трубавіна І. М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки і психології вищої школи Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди;

Батіщева О.С. – кандидат наук з державного управління, директор громадської організації «Центр демократичного лідерства», відповідальний секретар і упорядник.

Члени зарубіжної редакційної колегії:

Елеанор Валентайн – директор Програми сприяння розвитку українського парламенту Університету штату Огайо, м. Київ;

Карл Курц – директор Інституту довіри до демократії Національної конференції законодавчих зборів США, доктор політичних наук, м. Денвер;

Річард Велз – віце-президент Альянсу «Американська надія», м. Вашингтон.

А 43

Актуальні проблеми громадянської освіти: український та зарубіжний досвід: матеріали Першої науково-практичної конференції (Острого, 19 черв. 2013 р.) / відп. ред. О. С. Батіщева. – Острого : ГО «Центр демократичного лідерства, Національний університет «Острозька академія», 2013. – 234 с.

Збірник матеріалів конференції видається в рамках проекту «Громадянська освіта» ГО «Центр демократичного лідерства» за фінансової підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні.

Збірник випускається в друкованому й електронному варіантах. Електронну версію видання представлено на сайті Центру демократичного лідерства. У друкованому вигляді збірник розповсюджується безкоштовно.

Думки, висновки та рекомендації належать авторам цього видання і не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

За достовірність інформації, що міститься в опублікованих матеріалах, відповідальність несуть автори. Передрук можливий у разі посилання на автора і видання.

**УЧАСНИКАМ І НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД»**

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Щиро вітаю організаторів, учасників та гостей науково-практичної конференції з початком роботи.

Цей науковий форум присвячений актуальній темі сьогоднішнього дня, адже громадянська освіта та виховання є невід'ємною складовою розвитку і становлення громадянського суспільства в Україні, модернізації країни, якісних змін.

Наукове зібрання вражає представництвом і тематикою виступів, які охоплюють назрілі проблеми громадянської освіти, мета якої – виховання громадянина, котрий цінує та готовий відстоювати ідеали свободи, демократичні цінності і права людини.

Конференція має водночас особливий характер, оскільки будує міцні відносини партнерства та співпраці з іншими державами.

Впевнений, що нинішня конференція стане вагомим кроком у зміцненні існуючих зв'язків та сприятиме обміну передовим досвідом і сучасними ідеями.

Переконаний, що науково-практична конференція за міжнародною участю надасть нового поштовху в організації наукових досліджень, можливість вітчизняним та закордонним фахівцям налагодити ефективне співробітництво, зробити вагомий внесок у подальший розвиток громадянської освіти в Україні.

Бажаю конференції плідної роботи, а всім її учасникам – здоров'я, успіхів, добробуту!

З повагою, Василь Берташ
Голова обласної державної адміністрації
Рівненської області

ПЕРЕДМОВА

Шановні читачі! Вашій увазі пропонується збірник статей, в яких розглядаються особливості формування суспільної свідомості, громадянської освіти та виховання та їх ролі у формуванні громадянського суспільства.

Сучасна епоха характеризується значною динамікою соціальних трансформацій. І якщо західні країни пройшли етапи розвитку громадянського суспільства, досягнувши при цьому адекватного рівня розвинутих політичних інституцій, то в Україні спостерігаємо перші кроки на шляху становлення громадянського суспільства. Цей сегмент політичної системи є слабким, відповідно – він привертає увагу дослідників і потребує ефективних заходів задля вирішення назрілих соціальних проблем.

Громадянське суспільство в сучасній політичній науці використовується як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому розумінні це поняття охоплює всі сфери людської діяльності, які перебувають поза безпосереднім впливом держави та її інститутів. У вузькому значенні воно пов'язане з існуванням демократичних інститутів і правової держави, що забезпечує верховенство закону у всіх сферах суспільного життя.

Досвід розвинених країн свідчить, що громадянське суспільство функціонує набагато ефективніше, коли для цього створені відповідні сприятливі умови, серед яких традиційно виокремлюють наявність у членів суспільства розвинутої соціальної структури та розвинутої демократії.

Не слід спрощувати це поняття, оскільки громадянське суспільство розглядається як складна й багаторівнева система невіддільних зв'язків і структур. До нього входить розгалужена система незалежних від держави суспільних інститутів, що реалізують повсякденні індивідуальні й колективні потреби.

Громадянське суспільство покликане виконувати основну функцію – найбільш повно задовольняти матеріальні, соціальні і духовні потреби його членів. В межах цієї основної функції громадянське суспільство виконує низку соціальних функцій. В українському контексті, у сфері академічної освіти, функціонально спрямованими та ефективними є конференції, форуми та семінари. Значену функцію доповнює інша – комунікативна, яка полягає в тому, щоб інформувати державу про інтереси громадян, задоволення яких можливе силами держави. Громадянське суспільство виконує стабілізуючу функцію через свої інститути й організації. Воно створює надійні структури, які є підґрунтям громадського життя.

Громадянське суспільство передбачає відповідно високий рівень свідомості, активну позицію молоді в контексті політичного дискурсу, оновлену ціннісну шкалу, домінування соціальних пріоритетів перед власними, ефективну громадянську освіту, активне використання потенціалу молодіжних організацій в контексті формування активної громадянської позиції молоді. Такій комплексній меті підпорядкована низка статей укладеного збірника. Варто зазначити, що Україна переживає складний період становлення громадянського суспільства, тому проблема громадянської освіти гостро стоїть на порядку денному. Вона є визначним чинником, який суттєво впливає на рівень свідомості громадян.

Визнаємо, що інститути громадянського суспільства в Україні не отримали належного розвитку. Потрібно багато зусиль для того, щоб реформувати державу, суспільство і самого громадянина. Основними шляхами побудови громадянського суспільства в Україні є: підвищення політичної культури населення; формування справжніх інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру; розширення сфери судового захисту прав і свобод людини; піднесення рівня суспільної свідомості; зміцнення свободи інформації та гласності, відкритості суспільства на основі міцних зв'язків із зарубіжним світом.

В нагоді може стати не лише вітчизняний, а й зарубіжний досвід, який може посприяти знаходженню відповідей на актуальні питання. Вважаємо, що запозичення досвіду сусідніх держав у сфері громадянської освіти може стати додатковим позитивним чинником у формуванні громадянського суспільства.

Сучасне громадянське суспільство в промислово розвинутих країнах світу складається зі значної кількості самостійно діючих груп людей, що мають різну спрямованість. Так, структура громадянського суспільства США є розгалуженою мережею різних добровільних асоціацій громадян, лобістських груп, муніципальних комун, добродійних фондів, клубів інтересів, творчих і кооперативних об'єднань, спортивних товариств, релігійних, суспільно-політичних організацій і союзів. Ці самостійні, незалежні від держави суспільно-політичні інститути часом протистоять один одному, борючись за довіру громадян, гостро критикують і викривають соціальне зло в політиці, економіці, моральності, в суспільному житті і на виробництві.

На сьогоднішній день в Сполучених Штатах існує близько 1,5 мільйона громадських організацій. Ці незалежні добровільні союзи людей допомагають затвердити індивідуальну свободу, підтримуючи при цьому стійкий громадський порядок. І хоча рух до спільної мети починають незнайомі один одному люди, вони часто виявляються з однієї місцевості, однієї церкви, профспілки, ділового партнерства або молодіжної групи. Вони взаємодіють один з одним, ведуть переговори, розв'язують розбіжності, борються за загальну справу і намагаються переконати суспільство і уряд у своїй правоті – і все це без будь-якого контролю з боку держави. Таким чином, громадянське суспільство через активну діяльність громадян виховує їх єдність і солідарність.

Через неурядові організації американці об'єднуються для вирішення місцевих проблем, таких як безпека дітей на дорогах, зниження рівня злочинності, покращення роботи шкіл (у США питаннями освіти займаються місцеві органи влади), збільшення прозорості в роботі місцевої адміністрації тощо. Громадські організації займаються і загальнонаціональними питаннями, такими як реформа охорони здоров'я або реформа імміграційного законодавства. Деякі американські громадські організації намагаються вирішувати глобальні питання, наприклад, такі організації, як Асоціація за контролем над озброєннями або Глобальний жіночий фонд.

В Україні сьогодні відбувається поступовий процес становлення громадянського суспільства, який ще дуже далекий від завершення. Міністерства, відомства, комітети, підкомітети та комісії демонструють неспроможність вивести країну із системної кризи, а тому зрозумілим є динамічний процес відчуження громадян від держави, влади і політики. За висновками вітчизняних політологів і соціологів, Україна є лідером серед постсоціалістичних європейських держав за рівнем недовіри населення владним структурам. Нерозвиненість громадянського суспільства в Україні простежується у загрозливо низькому рівні залучення громадян до організованої громадсько-політичної діяльності і дуже низькому рівні політичної ефективності (оцінка суб'єктом своєї змоги впливати на політичні події та рішення), що пов'язано із слабким розвитком правової системи у державі і правової свідомості у людей. Проте є й позитивні зміни. Перебіг сучасних політичних процесів в Україні свідчить про те, що громадянське суспільство активно долучається до вирішення соціальних, політичних і економічних проблем.

У доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні», оприлюдненій у 2012 році, міститься узагальнення кількісних показників та експертні оцінки стану розвитку громадянського суспільства в Україні, його проблем та перспектив. Проте, основне джерело офіційної інформації про стан розвитку громадянського суспільства – щорічний статистичний бюлетень «Громадські організації в Україні» Державної служби статистики України – має значні методологічні вади та взагалі не фіксує багато важливих показників, тобто не дає можливості оцінити реальний стан розвитку громадського сектору. Заповнюють прогалини офіційних даних індивідуальні публікації, збірники наукових праць тощо.

Сподіваємося, що це видання допоможе читачам краще зрозуміти сучасний стан громадянського суспільства та громадянської освіти в Україні та спланувати свої дії щодо сприяння їх розвитку.

Вважаємо, що укладений збірник є ще одним кроком у поступі України до розвинутого громадянського суспільства.

Анатолій Худолій,
доктор політичних наук,
Національний університет «Острозька академія»

FOREWORD

The conference proceedings offered to the attention of the readers represent to some extent intellectual outcomes of the activities undertaken within the frameworks of the Civic Education Project implemented by the Center for Democratic Leadership (CDL) in the years 2012 – 2013. Significant part of the contributing authors was engaged in the work of seminars organized by the CDL for the teachers of civics and young community leaders. Thus, expertise and vision for the prospects of civic education development that they share in the articles and essays are based on first-hand experience and observations obtained through teaching civics in schools.

The conference took place in the «Ostroh Academy» National University on June 19th, 2013. The main objectives of the conferences included: opening up a wide forum for discussion of theoretic and practical aspects of teaching civics in contemporary Ukraine; discussing the progress, strengths and weaknesses of the Civic Education Project based on results of the final evaluation; coming up with improvements of the project strategy and curriculum improvements for the next academic year; promoting the project's idea in other regions of Ukraine.

Conference participants, including school teachers and scholars from different universities, NGO leaders, public agencies representatives, community leaders came from the cities of Kyiv, Lviv, Kharkiv, Simferopol, Poltava, Zhytomyr, Zaporizhzhya, Mariupol, Donetsk, Dnipropetrovsk, Marganets, Rivne, Khmelnytsky, as well as from small Ukrainian towns and villages.

The group session discussions were devoted to six broad dimensions of the problem of civic education implementation and effectiveness, more specifically: 1) civic education and civic consciousness of youth in the context of modern political discourse; 2) new values and priorities of civic education; 3) effectiveness of civic education: problems and solutions; 4) innovative teaching methods in civic education; 5) potential of youth NGOs in the context of development of active civic attitude of youngsters; and 6) experience in implementing civic education in the foreign countries and possibility of its adaptation in Ukraine.

The first part of the conference proceedings represents a collection of scientific articles and working papers written by scholars and schoolteachers in which the authors discussed findings of their interdisciplinary research focused on different issues arising in the process of civic education implementation. The major question most of them were trying to solve is the problem of why civic education in Ukraine has not yet become an effective and powerful tool of changes in the collective civic consciousness and dominant political culture and what should be done to change this situation. The readers will be able to find different answers to this question in the articles by Tetyana and Serhiy Bondar, Olena Zhadko, Larysa Redka, Dmytro Arabajiev, Roman Savonyuk, Nataliya Bohomolova, Dmytro Lykhovyd, Nataliya Kurylyuk and others. A separate dimension of the articles represents axiological approach, whereas authors argue about civic values and their fundamental role in civil society development (articles by Oksana Barlit, Olena Radysh, Nadia Pavlyk, Olga Kocherga).

Next significant part of the articles is devoted to the findings in which the applied aspects of teaching civics are discussed. In their searches for the most powerful didactic tools and methods to raise civic activism in young population and to instill a sense of responsibility for their community's development and prosperity of the country in general, civic education practitioners offer valuable advice that can be employed by their colleagues in other schools. Recommendations and real-life examples of teaching civics by Iryna Trubavina, Olena Hazizova, Lyudmyla Shabayeva, Tetyana Maletska, Oksana Danylova, Tetyana Shvets, and Svitlana Korolyuk could be particularly useful.

The conference organizers also decided to make the proceedings a public tribune for youngsters, willing to share their thoughts and ideas of how they can improve their community's life and what they do to achieve this goal. Thus, the second part of the book is devoted to the essays by young promising leaders of school self-government and young people who actively participate in community life coauthored by their civics teachers.

In general, the most critical problems in the process of implementing civic education in Ukraine could be formulated into the following research questions discussed in the presented articles:

1) Why did various pedagogic, ethical, psychological and informational interventions in Ukraine give unexpected results of at minimum political apathy and at most a widespread idea favoring centralized and coercive power of the strong state?

2) What factors turn the process of development of democratic political culture backward and how can civic education change this dangerous trend?

3) Why didn't state authorities, civil society groups, international actors who support civic education in Ukraine, manage to achieve their goals in the development of a well-thought-out civic education curricula and implementation of effective pedagogic methods?

4) and most important What should be done differently and how exactly to turn civic education into a powerful instrument of positive changes in civic consciousness of young Ukrainians?

Studying these problems in depth and learning the widespread ideas, perceptions, and practical manifestations that describe the process of democratic transition in Ukraine may even raise the question of whether it is genuinely possible to change civic consciousness in this country with the help of civic education as the main instrument?

These and other questions were raised and actively discussed at the conference. The primary goal of the organizers was to initiate a debate on the mentioned issues among the people who represent the most active and responsible part of Ukrainian population, including civic education teachers, school administration, local authorities, youth organizations and community leaders as well as active high school and university students.

The discussions of the problems in the process of implementation of civic education in Ukraine resulted in the recommendations developed by conference participants as a common initiative that was sent to the Ministry of Education and Science of Ukraine. Electronic version of the conference proceedings are available for public for free on the website of the Center for Democratic Leadership.

The conference was just one of the activities undertaken in the frameworks of Civic Education Project of our organization. The major focus of the project is on developing effective curriculum, interesting course materials and applying innovative methods in teaching civic education in the schools of small Ukrainian towns and villages where democracy is extremely weak and where trust to government institutions is very low. Another important goal of the project is to not only teach students democratic theory but also to develop in youth effective practical skills of democratic participation.

Our project has become possible thanks to the grant of the Alumni Engagement Innovation Fund of the Bureau of Educational and Cultural Affairs of the United States Embassy. Civic Education Project was the first initiative of the Center for Democratic Leadership, a young non-profit organization founded by the alumni of the USAID funded programs in the summer 2012. Therefore, we express our deep gratitude and appreciation of this important support coming from American people.

A great part of our success was possible thanks to not only financial, but also intellectual support of civic education experts from the USA. The very idea of the project emerged when I discussed the issues of democratic transition of Ukraine with the administration and staff of the National Conference of State Legislatures (NCSL), Denver, CO, where I was on Legislative Education and Practice Fellowship Program in the year 2009. Dr. Karl Kurts, the Director of the Trust for Representative Democracy, suggested that civic education could be an effective tool to further democratic development in Ukraine. I was fortunate to be engaged in different activities of the Trust for Representative Democracy, including Project Citizen conference and the conference of civic education program coordinators where I was fortunate to learn a lot about management of civic education programs in different states of the USA. I must admit that from my observations and engagement into the work of the educational program of the Trust for Representative Democracy I drew upon the ideas for the Civic Education Project of our organization.

Our project is a long-term initiative aimed at enhancing the process of civil society development in Ukraine by civic education. The target audience of the project includes civic education teachers, children and young people mostly from small Ukrainian towns and villages remote from big industrial cities where residents are usually economically and socially in a more disadvantageous position, vulnerable and usually unable to stand against the effects of corruption and power abuse and thus incapable in these settings of developing skills of democratic participation, civic activism and defense of their citizen rights. The major problem civics teachers in these regions have is the lack of updated, modern, interest-provoking and

creative teaching materials that they may use in class work. This situation leads to deep disillusionment in democracy and distrust to power authorities in people who suffer from inability to have impact on policy-making.

Implementation of the project revealed three deep problems, i.e.: incoherence between the low level of political culture and passive civic attitude of the teachers and openness in perception, braveness and readiness to initiate changes in young people; and the rigid, outdated and ineffective curriculum and methods of teaching civics in Ukrainian schools.

The first conference of the Civic Education Project participants revealed that there is a serious need of putting the issues of civics on the agenda of public educational agencies and policy-makers, community leaders and Ukrainian society in general. We hope that materials presented here will be informative, useful and inspiring for the readers and will encourage them to contribute to our project activities, including the second annual conference on civic education next year.

Dr. Olha Batishcheva

Director of the Center for Democratic Leadership

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алейников Денис Валерійович, волонтер Острозької районної громадської організації «Центр демократичного лідерства».

Арабаджієв Дмитро Юрійович, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Запорізький національний технічний університет, методист міжвузівського дослідного центру «Політика і освіта» Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Запорізької обласної ради.

Бабенко Жанна Георгіївна, вчитель історії вищої категорії Криворізької СЗШ № 111, вчитель-методист.

Базилевська Людмила Леонтіївна, завідувача навчально-методичної лабораторії суспільних дисциплін ДОППО, м. Дніпропетровськ.

Барліт Оксана Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики виховання, Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Батіщева Ольга Сергіївна, кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет «Острозька академія».

Берестецька Наталія Володимирівна, доцент кафедри перекладу факультету іноземних мов, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Богомолова Наталія Миколаївна, співробітник Міжвузівського дослідного центру «Політика та освіта», Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Бондар Сергій Іванович, священник Української православної церкви (КП).

Бондар Тетяна Олексіївна, доцент кафедри філософії і економіки освіти, кандидат філософських наук, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М.В.Остроградського.

Водолазська Тетяна Володимирівна, викладач кафедри менеджменту освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського.

Гавриш Римма Леонідівна, викладач кафедри менеджменту освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М.В.Остроградського, співробітник Міжвузівського дослідного центру «Політика та освіта».

Газізова Олена Олександрівна, науковий співробітник відділу освітніх технологій, кандидат історичних наук, Національний науково-дослідний інститут українознавства та всесвітньої історії (ННДІУВІ), м. Київ.

Геринг Джанет, керівник освітніх програм, Інститут довіри до демократії, Національна конференція законодавчих зборів Сполучених Штатів, м. Денвер, штат Колорадо, США.

Горіна Оксана Йосипівна, директор полтавської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 18 Полтавської міської ради.

Гришко-Дунаєвська Валентина Анатоліївна, старший викладач кафедри англійської мови факультету іноземних мов, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Данилова Оксана Євгенівна, вчитель географії та основ споживчих знань, керівник міжнародного проекту «Розвиток ключових життєвих компетенцій учнів як фактор соціалізації», координатор ліцейного громадянського руху «Ми-кияни» та «Я хочу жити в якісному світі», Київський ліцей № 144 ім. Г. Ващенко.

Данилова Софія Сергіївна, студентка другого курсу економічного факультету, Національний університет ім. Т.Г. Шевченка.

Демотко Олена, учениця 11 класу ліцею політики, економіки, права та іноземних мов, м. Київ.

Денисенко Валентина Василівна, методист районного методичного кабінету Відділу освіти Золотоніської районної державної адміністрації.

Жадько Олена Анатоліївна, директор Навчально-виховного комплексу Ліцей №10, м. Марганець.

Жарас Айгуль, співробітник Центру економічних досліджень, оцінювання та моніторингу, м. Астана, Казахстан.

Зарванська Лілія Олександрівна, волонтер Острозької районної громадської організації «Центр демократичного лідерства».

Королюк Світлана Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти, Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М.В.Остроградського.

Кочерга Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, викладач дисциплін психолого-педагогічного циклу, голова циклової комісії викладачів шкільної педагогіки та психології, Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І.Франка.

Курилюк Наталія Сергіївна, магістр документознавства та інформаційної діяльності, волонтер Острозької районної громадської організації «Центр демократичного лідерства».

Лиховид Дмитро Олегович, аспірант кафедри соціології, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Малецька Тетяна Володимирівна, здобувач Інституту педагогіки НАПНУ, вчитель історії, Острозький навчально-виховний комплекс «Школа І-ІІІ ступенів-гімназія».

Мальований Микола Михайлович, завідувач кафедри теорії та методики виховання, Комуніальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Мартюшева Анна Олександрівна, викладач технікуму готельного господарства, м. Київ.

Мегедь Ірина Анатоліївна, заступник директора з виховної роботи ліцею № 144 ім. Г.Ващенко м. Києва, співкоординатор ліцейних громадських рухів «Ми-кияни» та «Я хочу жити в якісному світі».

Мяло Павло Іванович, начальник відділу, Управління з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю, Запорізька обласна державна адміністрація.

Орхова Ірина Вікторівна, вчитель методист, директор Київського ліцею № 144 ім. Г. Ващенко.

Остапчук Олена Леонідівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Павлик Надія Павлівна, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогічної майстерності, кандидат педагогічних наук, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

Пелюх Лариса Вікторівна, вчитель історії вищої категорії СЗШ № 62, м. Дніпропетровськ.

Пінчук Сергій Андрійович, голова правління громадської організації «Рівненський центр «Соціальне партнерство», магістр державного управління.

Плевако Ігор Григорович, кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія».

Поліщук Аліна, учениця 10 класу Ліцею № 144 ім. Г.Ващенко м. Києва, активіст ліцейного громадського руху «Я хочу жити в якісному світі».

Побережник Гліб, учень 11 класу Ліцею політики, економіки, права та іноземних мов, м. Київ.

Подолук Ірина, учениця 9 класу, президент Ліцею політики, економіки, права та іноземних мов, м. Київ.

Попадюк Катерина Василівна, викладач англійської мови, Ужгородський національний університет.

Пристайович Іванна Іванівна, студентка Національного університету «Острозька академія».

Радиш Олена Юліанівна, директор Рожнівського навчально-виховного комплексу «Гуцульщина» ім. Ф.Погребенника, колегум НаУКМА Косівської районної ради.

Редька Лариса Володимирівна, директор РБДЮТ, Золотоніський районний будинок дитячої та юнацької творчості.

Рибак Олег Іванович, старший офіцер відділу по роботі з персоналом, Західне регіональне управління Державної прикордонної служби України.

Савонюк Роман Юхимович, кандидат юридичних наук, доцент, методист вищої категорії Кримського центру перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної вла-

ди, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій при Раді міністрів Автономної Республіки Крим.

Сенчак Ігор Іванович, старший викладач кафедри муніципального права і адміністративно-правових дисциплін, Інститут права імені Іонікія Малиновського, Національний університет «Острозька академія».

Сердюк Марія Володимирівна, бакалавр педагогіки, спеціальність «Початкова освіта», Прилуцький гуманітарно-педагогічний коледж ім. І.Я.Франка.

Трубавіна Ірина Миколаївна, професор кафедри загальної педагогіки і психології вищої школи, доктор педагогічних наук, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди, Голова наукової ради ВГО «Ліга соціальних працівників».

Худолій Анатолій Олексійович, доктор політичних наук, доцент кафедри Теорії мови та літератури, Національний університет «Острозька академія».

Циценко Олександр Володимирович, директор Кіровоградської обласної громадської організації «Центральноукраїнський центр громадських ініціатив».

Шабасєва Людмила Миколаївна, методист з виховної роботи, Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Швець Тетяна Едуардівна, кандидат педагогічних наук, заступник директора з виховної роботи, Київський ліцей бізнесу.

Штурхецький Сергій Володимирович, кандидат наук з державного управління, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет «Острозька академія».

Шулак Вадим Леонідович, викладач суспільствознавчих дисциплін, Державний навчальний заклад «Донецький ліцей професійно-технічної освіти».

Щербій Галина Омелянівна, заступник директора з виховної роботи Ліцею політики, економіки, права та іноземних мов, вчитель французької мови, м. Київ.

Ярмусь Галина Богданівна, вчитель, Радивилівський НВК «Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. №1-гміназія».

ЗМІСТ

<i>Василь Берташ</i> ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ГУБЕРНАТОРА РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ УЧАСНИКАМ КОНФЕРЕНЦІЇ	3
<i>Анатолій Худолій</i> ПЕРЕДМОВА	4
<i>Ольга Батіщева</i> ВСТУПНЕ СЛОВО	7

РОЗДІЛ 1

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

<i>Ольга Батіщева</i> ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	9
<i>Олена Жадько</i> ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	16
<i>Лариса Редька</i> ІДЕЯ ГРОМАДЯНСТВА ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ	21
<i>Оксана Барліт</i> АКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ	27
<i>Ольга Батіщева</i> ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ТА РОЗБІЖНОСТІ У ЦІННОСТЯХ: АНАЛІЗ СТАНУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	30
<i>Надія Павлик</i> НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ	34
<i>Ольга Кочерга</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК СТРУКТУРНОЇ КОМПОНЕНТИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ	37
<i>Дмитро Арабаджиев</i> МОНІТОРИНГ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	44
<i>Наталія Богомолова</i> ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)	48
<i>Марія Сердюк</i> ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	53

<i>Олена Газізова</i> ⁶¹	
РОЛЬ УКРАЇНОЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	61
<i>Людмила Шабасва</i>	
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ГРОМАДЯНСЬКОМУ ВИХОВАННІ ОСОБИСТОСТІ	66
<i>Тетяна Малецька</i>	
ФОРМУВАННЯ ХРОНОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ	71
<i>Ірина Трубавіна</i>	
ПРАВА ЧЛЕНІВ РОДИНИ І ПРАВА СІМ'Ї – НОВИЙ ПОГЛЯД НА ЗМІСТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ БАТЬКІВ	75
<i>Роман Савонюк</i>	
ПРАВОВА АНДРАГОГІКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	84
<i>Наталія Берестецька, Валентина Грішко-Дунаєвська, Олег Рибак</i>	
ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ЯК УМОВА ПІДГОТОВКИ ПРОФЕСІОНАЛІВ ДЛЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	89
<i>Світлана Королюк</i>	
РОЛЬ ГРОМАДСЬКО АКТИВНОЇ ШКОЛИ У РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	95
<i>Римма Гавриш, Тетяна Водолазська</i>	
РОЗВИТОК ПОЛТАВСЬКОЇ МЕРЕЖІ ГРОМАДСЬКО-АКТИВНИХ ШКІЛ: КРАЩІ ПРАКТИКИ І СОЦІАЛЬНІ ЕФЕКТИ ПРОЕКТУ	98
<i>Павло Мяло, Микола Мальований</i>	
РОЛЬ ТА МІСЦЕ МОЛОДІЖНИХ ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ГРОМАДСЬКОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ	103
<i>Наталія Курилюк</i>	
ПОТЕНЦІАЛ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ	108
<i>Наталія Курилюк</i>	
ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ РІВНЕНЩИНИ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ	114
<i>Вадим Шулак</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ПОЄДНАННЯ СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНИХ СХЕМ ІЗ КАРТАМИ РОЗУМУ («MIND MAP») В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ	119
<i>Сергій Пінчук</i>	
МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ГРОМАДСЬКОГО ДІАЛОГУ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	125
<i>Aigul Zharas</i>	
THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY AND CITIZEN ENGAGEMENT FOR MORE TRANSPARENT AND PARTICIPATORY BUDGETING	131

Наталія Курилюк

АКТИВНА ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ МОЛОДІ: ПОНЯТТЯ, СУЧАСНИЙ СТАН,
ФАКТОРИ ВПЛИВУ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ 135

Денис Алейников

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ ТА ВИХОВАННІ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 140

Сергій Штурхецький, Іванна Пристайович

РОЗВИТОК НЕФОРМАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ НА РІВНЕНЩИНІ 146

Оксана Данилова

СПОЖИВЧА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ 151

Олена Остапчук

АНАЛІЗ СТАНУ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ
В СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ 154

Тетяна Швець

ОРГАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК НАПРЯМУ ПОЗАКЛАСНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ 160

Катерина Попадюк

ОСОБЛИВОСТІ ТА АДАПТАЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ
У СФЕРІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ 167

РОЗДІЛ 2

ДОСВІД, ДОСЯГНЕННЯ ТА БАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТІВ ТА ЗАВДАНЬ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У ТВОРЧИХ РОБОТАХ ВЧЕНИХ, ГРОМАДСЬКИХ ЛІДЕРІВ, УЧНІВ ТА ЇХ НАСТАВНИКІВ

Тетяна Бондар, Сергій Бондар

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ПАТРІОТИЗМ ТА СИМУЛЯЦІЯ:
ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ 173

Олена Радиш

СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА
В КОНТЕКСТІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО СУСПІЛЬСТВА 179

Лілія Зарванська

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДІ 183

Дмитро Лиховид

ОСВІТНІЙ ПРОЕКТ «ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА» 185

Анна Мартюшева

ЗУСТРІЧІ З ВОЛОНТЕРАМИ В СТРУКТУРІ КУРСУ «ЛЮДИНА І СВІТ» 188

Оксана Горіна

РОЗБУДОВА ГРОМАДСЬКО-АКТИВНОЇ ШКОЛИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 190

Жанна Бабенко, Людмила Базилевська

РОЗВИТОК ПРОЕКТНОГО МИСЛЕННЯ ТА ІНШІ МОЖЛИВОСТІ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 193

<i>Ігор Сенчак</i> ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ТА АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ У СТУДЕНТІВ-ВОЛОНТЕРІВ	197
<i>Валентина Денисенко, Лариса Редька</i> ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗАШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	201
<i>Софія Данилова</i> МОЛОДІЖНІ СКВОТЕРСЬКІ РУХИ У КИЄВІ: МЕТА РУХУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІСТО	204
<i>Ірина Мегедь, Ірина Орехова, Аліна Поліщук</i> «ХОЛМОГОРЦІ» ДІЮТЬ!	207
<i>Галина Щербій, Гліб Побережник, Ірина Подолук</i> ДОБРІ СПРАВИ	209
<i>Олена Демотко, Гліб Побережник</i> РАЗОМ МИ МОЖЕМО ЗМІНИТИ ЯКІСТЬ НАШОГО ЖИТТЯ, БО МИ ТОГО ВАРТІ!	211
<i>Галина Ярмусь</i> ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИКЛАДИ АДАПТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	212
<i>Ігор Плевако</i> ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО РЕГІОНУ	215
<i>Олександр Циценко</i> ЧЕРЕЗ ГРОМАДЯНСЬКУ ОСВІТУ ДО ДЕМОКРАТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ	217
<i>Джанет Геринг</i> (переклала Ольга Батищева) НОВІ ПОТРЕБИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	219
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	222

CONTENT*Vasyl Bertash*

GREETINGS TO CONFERENCE PARTICIPANTS FROM THE GOVERNOR OF RIVNE REGION	3

Anatoliy Khudoliy

FOREWORD	4

Olha Batishcheva

OPENNING REMARKS	7

PART 1**FINDINGS OF THEORETICAL AND APPLIED RESEARCH
OF PRESSING PROBLEMS OF CIVIC EDUCATION
IN UKRAINE AND ABROAD***Olha Batishcheva*

CIVIC EDUCATION AS THE INSTRUMENT OF CIVIC SOCIETY DEVELOPMENT IN UKRAINE: PROBLEMS AND POSSIBLE SOLUTIONS	9

Olena Zhadko

CIVIC EDUCATION AS A PRIORITY IN UPBRINGING OF YOUTH	16

Larysa Redka

IDEA OF CITIZENSHIP AND CIVIC UPBRINGING FROM HISTORICAL PERSPECTIVE	21

Oksana Barlit

AXIOLOGICAL ASPECTS OF CIVIC EDUCATION	27

Olha Batishcheva

BEHAVIORAL ASPECTS AND INCOHERENT VALUES: ANALYSIS OF CIVIC CONSCIOUSNESS OF UKRAINIAN YOUTH	30

Nadiya Pavlyk

INFORMAL EDUCATION AS A TOOL FOR DEVELOPMENT OF YOUTH CIVIC VALUES	34

Olha Kocherha

DEVELOPMENT OF SOCIAL RESPONSIBILITY AS A STRUCTURAL COMPONENT OF CIVIC COMPETENCE OF A MODERN TEACHER	37

Dmytro Arabajyiev

MONITORING OF CIVIC IDENTITY OF EDUCATIONAL PROCESS PARTICIPANTS: REGIONAL ASPECT	44

Nataliya Bogomolova

POLITICAL CONSCIOUSNESS AND CIVIC IDENTITY OF YOUTH AS A FACTOR OF CIVIC ATTITUDE FORMATION IN MODERN SOCIETY (REGIONAL ASPECT)	48

Maria Serdyuk

DEVELOPING CIVIC COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS	53

Olena Hazizova

THE ROLE OF UKRAINIAN STUDIES IN FORMATION OF CIVIC CONSCIOUSNESS OF MODERN YOUTH	61

<i>Lyudmyla Shabayeva</i>	
DEVELOPMENT OF COMMUNICATION COMPETENCY IN CIVIC UPBRINGING OF AN INDIVIDUAL	66
<i>Tetyana Maletska</i>	
DEVELOPMENT OF CHRONOLOGICAL COMPETENCIES IN STUDENTS OF 5-7 GRADES DURING HISTORY CLASSES IN THE CONTEXT OF CIVIC ATTITUDES DEVELOPMENT	71
<i>Iryna Trubavina</i>	
FAMILY MEMBER'S RIGHTS AS A NEW VISION IN CIVIC EDUCATION OF PARENTS	75
<i>Roman Savonyuk</i>	
LEGAL ANDRAGOGICS OF STATE EMPLOYEES AS A WAY TO IMPROVE EFFECTIVE PROTECTION OF PERSONAL RIGHTS AND FREEDOMS IN UKRAINE	84
<i>Nataliya Berestetska, Oleh Rybak, Valentyna Hryshko-Dunayevska</i>	
CIVIC EDUCATION OF FUTURE OFFICERS-BORDERGUARDS AS A CONDITION OF TRAINING OF PROFESSIONALS FOR THE STATE BORDER GUARD SERVICE OF UKRAINE	89
<i>Svitlana Korolyuk</i>	
THE ROLE OF CIVICALLY ENGAGED SCHOOLS IN THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY	95
<i>Rymma Gavrysh and Tetyana Vodolazska</i>	
THE DEVELOPMENT OF POLTAVA REGIONAL NETWORK OF CIVICALLY ENGAGED SCHOOLS: THE BEST PRACTICES AND SOCIAL EFFECTS OF THE PROJECT	98
<i>Pavlo Myalo, Mykola Malyovany</i>	
THE ROLE AND PLACE OF YOUTH POLITICAL ORGANIZATIONS IN THE PUBLIC SPACE OF UKRAINE	103
<i>Nataliya Kurylyuk</i>	
POTENTIAL OF YOUTH ORGANIZATIONS IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF ACTIVE CIVIC ATTITUDE OF YOUTH	108
<i>Nataliya Kurylyuk</i>	
THE ROLE OF PUBLIC RELATIONS OF YOUTH ORGANIZATIONS OF RIVNE REGION IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF CIVIC CONSCIOUSNESS AND CIVIC UPBRINGING	114
<i>Vadym Shulak</i>	
IMPLEMENTING METHODS OF STRUCTURAL LOGIC MODELS WITH «MIND MAPS» IN CIVIC EDUCATION	119
<i>Serhiy Pinchuk</i>	
IMPLEMENTATION OF CIVIC DIALOGUE MECHANISM ON THE COMMUNITY LEVEL	125
<i>Aigul Zharas</i>	
THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY AND CITIZEN ENGAGEMENT IN MORE TRANSPARENT AND PARTICIPATORY BUDGETING	131

Nataliya Kurylyuk

ACTIVE CIVIC ATTITUDE OF YOUTH: CONCEPT, STATE OF AFFAIRES AND INFORMATIONAL FACTORS AFFECTING CIVIC ENGAGEMENT OF MODERN YOUTH	135

Denis Aleynikov

EDUCATIONAL POTENTIAL OF NEW INFORMATION TECHNOLOGIES IN CIVIC EDUCATION AND UPBRINGING: PROBLEMS AND PERSPECTIVES	140

Serhiy Shturhetskii, Ivanna Prystayovych

DEVELOPMENT OF INFORMAL JOURNALISM EDUCATION IN RIVNE REGION	146

Oksana Danylova

CONSUMER EDUCATION AS A COMPONENT OF SCHOOL-LEVEL CIVIC EDUCATION	151

Olena Ostapchuk

ANALYSIS OF IMPLEMENTATION OF GENDER APPROACH IN HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE	154

Tetyana Shvets

INTERNATIONAL COOPERATION AS A DIRECTION FOR OUT-OF-CLASS ACTIVITIES AND A TOOL FOR EFFECTIVE IMPROVEMENT OF CIVIC SOCIALIZATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS	160

Kateryna Popadyuk

PECULIARITIES AND ADAPTATION OF AMERICAN CIVIC EDUCATION EXPERIENCE	177

PART 2

EXPERIENCE, ACHIEVEMENTS, AND VISION FOR PRIORITIES AND TASKS OF CIVIC EDUCATION IN THE ESSAYS OF SCHOLARS, COMMUNITY LEADERS, STUDENTS AND THEIR TEACHERS

Tetyana and Serhiy Bondar

CIVIC COMPETENCE, PATRIOTISM, AND SIMULATION: PROBLEMS OF CIVIC EDUCATION IN UKRAINE	173

Olena Radysh

BECOMING THE CITIZEN-PATRIOT IN CONTEXT OF VALUE ATTITUDE TO SOCIETY	179

Liliya Zarvanska

CIVIC COMPETENCE, PATRIOTISM, AND SIMULATION: PROBLEMS OF CIVIC EDUCATION IN UKRAINE	183

Dmytro Lykhovyd

EDUCATIONAL PROJECT «THE ENCYCLOPEDIA OF CIVIL SOCIETY»	185

Anna Martysheva

MEETINGS WITH VOLUNTEERS IN THE STRUCTURE OF THE COURSE «A MAN AND THE WORLD»	188

Oksana Horina

BUILDING CIVICALLY ENGAGED SCHOOL: REALITY AND OUTLOOK FOR FUTURE	190

Zhanna Babenko, Lyudmyla Bazylevska

FORMATION OF PROJECT VISION AND OTHER OPPORTUNITIES FOR CIVIC COMPETENCIES DEVELOPMENT IN STUDENTS	193

Ihor Senchak

FORMS AND METHODS OF LEGAL CLINICS' ACTIVITIES: IMPACT ON LEGAL SELF-CONSCIOUSNESS AND ACTIVE CIVIC ATTITUDES OF STUDENT VOLUNTEERS	197

Valentyna Denysenko, Larysa Redka

DEVELOPMENT OF ACTIVE CIVIC ATTITUDE IN YOUNG PEOPLE IN OUT-OF-CLASS SETTINGS (Experience of project approach implementation in school self-government in «Creativity League» of Zolotonosha district)	201

Sofia Danylova

YOUTH SQUATTER MOVEMENT IN KYIV: GOALS AND IMPACT OF THE MOVEMENT ON THE CITY	204

Iryna Mehed, Iryna Orekhova, Alina Polischuk

RESIDENTS OF KHOLMOGORY STREET ACT!	207

Halyna Shcherbiy, Glib Poberezhnyk, Iryna Podolyuk

GOOD DEEDS	209

Olena Demotko, Glib Poberezhnyk

TOGETHER WE CAN CHANGE THE QUALITY OF OUR LIFE! WE DESERVE IT!	241

Halyna Yarmus

PECULIARITIES AND EXAMPLES OF ADAPTATION OF FOREIGN EXPERIENCE IN CIVIC EDUCATION IN UKRAINE	212

Ihor Plevako

THE REVISITED ISSUE OF DEVELOPMENT OF CIVIC EDUCATION IN THE COUNTRIES OF LATIN AMERICA	215

Oleksandr Tsytsenko

THROUGH CIVIC EDUCATION TO DEMOCRATIC TRANSFORMATIONS	217

Janet Goehring

(translation by Olha Batishcheva)

NEW DEMANDS IN CIVIC EDUCATION OF AMERICAN SOCIETY	219

INFORMATION ABOUT CONTRIBUTORS	222

Збірник наукових праць

Матеріали I науково-практичної конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ
ТА ВИХОВАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД»**

19 червня 2013 року

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Відповідальний за випуск *Ольга Батищева*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

*На обкладинці використано елементи малюнку переможниці конкурсу
«Моя громада» Софії Євдокименко,
учениці четвертого класу м. Старокостянтинів.*

Папір офсетний. Друк цифровий.
Гарнітура «TimesNewRomanСуг»
Наклад 150 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві
Національного університету «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво про державну реєстрацію РВ №1 від 8 серпня 2000 року.

Виготовлено ФОП Свинарчук М. А.
Тел. 067 771 28 70, e-mail: 35800@ukr.net